

Julia Lewandowska

Dwie drogi w życiu człowieka : "Didache" i "List Barnaby"

Colloquia Theologica Ottoniana nr 2, 107-113

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**NOTY, KOMENTARZE,
RECENZJE, SPRAWOZDANIA**

DWIE DROGI W ŻYCIU CZŁOWIEKA (*DIDACHE* I *LIST BARNABY*)

Julia Lewandowska

Częstochowa

Wstęp

Dwie są drogi – jedna życia, druga śmierci, różnica zaś między obu drogami wielka¹. Kruchość ziemskiej egzystencji, niepewność jutra powodują, że człowiek coraz częściej zastanawia się nad sensem życia. Dla wszystkich wierzących jest on oczywisty – niebo. Nasze życie jest wędrówką, pielgrzymką, „drogą do nieba” – jak mawiał św. Maksymilian Maria Kolbe. Niniejszy artykuł próbuje ukazać tę wędrówkę ku ostatecznemu przeznaczeniu człowieka poprzez pryzmat „dwóch dróg” ukazanych w dziełach *Didache* i *List Barnaby*.

1. Ojcowie Apostolscy

Zanim zmarł św. Jan Apostoł, zaczęły pojawiać się teksty, których autorami byli uczniowie Apostołów bądź chrześcijanie żyjący w bezpośrednim ich sąsiedztwie. To właśnie ci ludzie zaczęli pisać pierwsze teksty chrześcijańskie, które stanowią dla teologów i historyków cenne dokumenty. Teksty powstawały w nie zawsze czystym języ-

¹ W. Kania, *Sakramenty wiary*, Kraków 1970, s. 131.

ku greckim, ponieważ autorzy należeli do różnych ras i narodowości. Nie zostały one zaliczone do ksiąg natchnionych – jak teksty ewangeliczne, i choć nie są dziełami sztuki, to jednak mają bezcenną wartość świadectwa dla czasów, w których rodziła się Ewangelia. Dzięki nim wyobrażamy sobie pierwszy Kościół Apostołów i męczenników, dzięki nim możemy uchwycić zasadnicze myśli doktryny oświecone w sposób nadprzyrodzony wspaniałą wiarą: tajemnicę Boga Jedyne w Trzech Osobach, tajemnicę Wcielenia, tajemnicę Kościoła Bożego i równocześnie ludzkiego. Czytając je, dowiadujemy się, jakie były główne zainteresowania wiernych tego okresu i ich relacje na zagadnienia związane z rozwojem chrystianizmu, z oderwaniem się od Izraela, ze stosunkami z Rzymem, z kształceniem nawróconych, i co więcej, pojmujemy ich wiarę, którą oczekiwanie na bliski powrót Chrystusa wznosiło do najwyższego ideału doskonałości².

Do Ojców Apostolskich należą: Klemens Rzymski, Ignacy Antiocheński, Polikarp, Papiasz, Hermes oraz autorzy takich dzieł, jak *Didache* i *List Barnaby*. Okres ich działalności obejmuje lata mniej więcej 50–150 po Chr.

Wszystkie pisma apostolskie przeniknięte są najwyższą wiarą. Są wśród nich takie, których jedynym celem jest głoszenie wiary, pochwała życia duchowego i kontemplacja miłości Boga i zagadnień duszy³.

1.1. *Didache*

Najstarszym z zachowanych zabytków literatury chrześcijańskiej, jak pisze ks. Pieszczoł, jest tekst znaleziony przez metropolitę Bryeniosa w Konstantynopolu w 1883 r. Nosi on tytuł *Nauczanie Pana do pogan, przekazane przez 12 Apostołów*, zwane w skrócie *Didache*. Dziełko powstało najprawdopodobniej na początku drugiego stulecia na Bliskim Wschodzie, być może w Syrii.

Niektórzy badacze zajmujący się tym tekstem, np. J. Daniélou, twierdzą, że *Didache* zawiera uderzające podobieństwo do tekstów pochodzących z Qumran i posiada typowo judeochrześcijański charakter. W celu określenia czasu powstania utworu podjęto badania zmierzające do określenia stosunku tego dzieła do Synoptyków. Dzięki temu utrwalił się pogląd, że na *Didache* znaczny wpływ wywarła Ewangelia według św. Mateusza i że nauka w niej zawarta była tylko katechetycznym streszczeniem.

² D. Rops, *Kościół pierwszych wieków*, przeł. K. Ostrowska, Warszawa 1968, s. 312–313.

³ D. Rops, *Kościół pierwszych wieków*, s. 316.

W *Didache* są przedstawione zasady moralne, przepisy liturgiczne i dyscyplinarne. Wskazania obowiązujące chrześcijanina zostały ułożone według schematu „dwóch dróg”: drogi życia i drogi śmierci. Taki sposób prezentowania zasad moralnych był znany już wcześniej. Chrześcijanie w taki schemat wykładali swoje zasady moralne. „Droga życia” jest katalogiem przykazań, których przestrzeganie zapewnia życie wieczne. W „drodze śmierci” wymienione zostały uczynki sprzeczne z Ewangelią. Ich autorom grozi „śmierć” – potępienie.

Część druga zawiera przepisy dotyczące kultu i praktyk religijnych; ostatnia – życia rodzinnego oraz gminy chrześcijańskiej. Całe dziełko kończy się rozdziałem o treści apokaliptycznej⁴.

1.2. *List Barnaby*

Z czasów Ojców Apostolskich pochodzi inny tekst – *List Barnaby*. Choć jest nazywany listem, z formą epistolarną nie ma nic wspólnego. Autorem nie jest również Barnaba, towarzysz św. Pawła, jak uważali Klemens Aleksandryjski i Orygenes, ale ktoś należący do szeroko rozumianego środowiska uczniów apostołskich. Przez pewien czas pismo uchodziło za natchnione.

Jak wyżej wspomniano, J. Daniélou badał związek *Didache* z tekstami pochodzącymi z Qumran, podobnie postąpił z *Listem Barnaby*. Według niego dwa elementy wskazują na powiązania z tym środowiskiem: nauka o dwóch drogach oraz używanie cytatów mesjańskich. List powstał prawdopodobnie w Aleksandrii i był wysoko ceniony, według niektórych datowany jest na lata 96–98, inni uważają, że było to około roku 125⁵.

List Barnaby składa się z dwóch części: dogmatycznej i moralnej. Pierwsza to polemika z judaizmem, która ma na celu uzasadnienie prawd wiary dotyczących Jezusa Chrystusa – przyjmowanych przez chrześcijan, natomiast odrzucanych przez Żydów. W części moralnej znajdujemy próbę przedstawienia zasad moralności chrześcijańskiej przy pomocy znanego już schematu „dwóch dróg”.

List Barnaby powstał, jak można wnioskować, aby przestrzec przed niebezpieczeństwem judaizmu. Autor znający bardzo dobrze Pismo Święte oraz alegoryczny

⁴ A. Żurek, *Wprowadzenie do Ojców Kościoła*, Kraków 1993, s. 8–9.

⁵ *Mala Encyklopedia Biblijna*, Kraków 1995, s. 35–36.

sposób jego interpretacji dość gwałtownie występował przeciw temu, co mogło w judaizmie uwieść mało doświadczonych chrześcijan⁶.

2. Termin „droga” – próba wyjaśnienia

„Droga” jest terminem wieloznacznym⁷. Oprócz znaczenia dosłownego posiada także znaczenie metaforyczne. W Biblii i pismach Ojców Kościoła to przede wszystkim metafora życia i postępowania Bożego Ludu.

Starożytny Semita był nomadą. Toteż nic dziwnego, że droga odgrywała w jego życiu ważną rolę. Rzeczą normalną jest również to, że znalazła ona swoje zastosowanie w sprawach religijno-moralnych. Metaforę drogi pogłębiono teologicznie tuż po powrocie z niewoli babilońskiej, kiedy naród wybrany uświadomił sobie, co to znaczy „chodzić z Bogiem” i jaką łaskę Jahwe wyświadczył „reszcie” Izraela.

W czasach Nowego Testamentu metaforę drogi odnoszono do działalności Jezusa Chrystusa i pierwotnego Kościoła. Oznaczała ona również sposób postępowania Boga, na którym powinno wzorować się postępowanie człowieka. Droga była równoznaczna z wolą Boga i z Jego przykazaniami; dla chrześcijan taką drogę reprezentowało nauczanie Kościoła (Dz 9,2; 18,25-26), a przede wszystkim sam Jezus Chrystus, który powiedział o sobie: *Ja jestem drogą, prawdą i życiem. Nikt nie przychodzi do Ojca inaczej jak tylko przeze Mnie* (J 14,6)⁸. On jest drogą, którą Bóg zaplanował (zob. Rz 11,33) dla zbawienia człowieka, dzięki temu, że stał się człowiekiem, umarł i zmartwychwstał, wskazał nową drogę, po której człowiek może dotrzeć do Boga (por. Hbr 10,19). Droga występuje w wielu religiach – zarówno w znaczeniu geograficznym, jak i symbolicznym.

⁶ A. Żurek, *Wprowadzenie do Ojców Kościoła*, s. 14.

⁷ *Mała Encyklopedia Biblijna* (1995, s. 77) podaje, że „droga” obok dosłownego znaczenia (połączenie miast i miejscowości) ma też inne. Stary Testament mówił o ludzkim życiu jako o drodze (Ps 37, 5), po której Bóg lub świat prowadzi człowieka (zob. Wj 13,21), którą każdy może pójść (Hi 23,11), bądź też ją odrzucić (Mi 2,9). Dlatego też prorocy nawoływali do odwrócenia się od fałszywej drogi (Jr 25,5) i udania się na właściwą (Jr 31,21). Pobożny prosił Boga, aby to On wskazał mu drogę (Ps 27,11; 119). Czas Nowego Przymierza rozpoczęłowołanie Jana Chrzciciela o przygotowanie drogi dla Pana (Mk 1,3).

⁸ *Encyklopedia Katolicka*, pod red. R. Łukaszczyka, L. Bieńkowskiego, F. Gryglewicz, t. IV, Lublin 1983, s. 214.

3. Schemat „dwóch dróg”

W epoce judaizmu nauka o „dwóch drogach” streszczała całe postępowanie człowieka. Istnieją dwa sposoby postępowania, dwie drogi: dobra i zła. Człowiek ma prawo zdecydować, którą z dróg chce podążać.

Droga cnoty polega na praktykowaniu sprawiedliwości, na wierności prawdzie i szukaniu pokoju. Zapewnia długotrwałość i dobrobyt.

Złą i wyboistą drogą kroczą głupcy, grzesznicy i przewrotni. Tę drogę wybiera jednak większość, niestety, wiedzie ona do śmierci. Szczęśliwi są ci, których droga jest nieskalana, którzy nie czynią nieprawości, lecz postępują według Prawa Pańskiego (por. Ps 119,1-3). Przenośnia o dwu drogach jest powszechnie znana w literaturze judaistycznej i powszechnej. Schemat taki odnajdujemy chociażby u Jeremiasza (21,8) i w Księdze Przysłów (12,26; 12,28).

W Nowym Testamencie najbardziej wyraźne porównanie drogi dobrej i złej ma miejsce w Kazaniu na Górze. Jezus zachęca do pójścia wąską drogą, która prowadzi do życia, dzięki której możliwe jest osiągnięcie zbawienia, mówi również, że przestronna, czyli łatwa droga prowadzi do zguby: *Wchodźcie przez ciasną bramę. Bo szeroka jest brama i przestronna ta droga, która prowadzi do zguby, a wielu jest takich, którzy przez nią wchodzi. Jakże ciasna jest brama i wąska droga, która prowadzi do życia, a mało jest takich, którzy ją znajdują!* (Mt 7,13-14). Te słowa Jezusa, łącznie z obrazem dwu dróg, wykorzystano w parezie najstarszej literatury chrześcijańskiej, w interesujących nas tekstach: *Didache* i *Liście Barnaby*.

4. Droga życia i droga śmierci w *Didache* i *Liście Barnaby*

W *Didache* i *Liście Barnaby* droga żywota (życia), droga światła, to przede wszystkim streszczenie bądź dosłowne przytoczenie nauki głoszonej przez Jezusa Chrystusa. Autorzy tekstów wskazują na najważniejsze i największe przykazania w życiu człowieka (por. Mt 22,34-40), na których opierają się Prawo i Prorocy. Podwójne przykazanie: miłości Boga i bliźniego stanowi program moralny tekstów.

Po pierwsze: będziesz miłował Boga, który cię stworzył,

Po wtóre: bliźniego swego jak siebie samego (Didache 1,2);

Miłuj Tego, który cię stworzył,

Bój się Tego, który ci kształt nadał,

Czuj Tego, który cię wybawił od śmierci (List Barnaby 19,2).

Autorzy rozwijają myśl w sposób bardziej szczegółowy, nawiązując do Dekalogu, ksiąg mądrościowych, Kazania na Górze, tekstów św. Pawła Apostoła.

Drogą życia kroczą ci, którzy postępują zgodnie z zaleceniem Jezusa, wzywającego wszystkich do doskonałości: *Bądźcie więc wy doskonali, jak doskonały jest Ojciec wasz niebieski* (Mt 5,48). W *Didache* czytamy, żeby czynić wszystko, czego Bóg od nas chce. Jeżeli w całości uniesiemy jarzmo Pana, będziemy doskonali, jeśli nie potrafimy tego czynić, przynajmniej czynmy to, co możemy.

Znajdujemy tutaj złotą zasadę odnoszącą się do miłości bliźniego: nie czynić innym tego, czego sami nie chcielibyśmy, aby nam czyniono. Drogą aniołów światłości idą ludzie, którzy miłują wszystkich – nieprzyjaciół także. Pomagają, dzielą się dobrami, panują nad słowami, czynami, myślami (*powstrzymują się od umysłowych i cielesnych pożądań*).

Szanują Stworzyciela, który jest jedynym Panem i Bogiem. Są cierpliwi, miłosierni, życzliwi, spokojni, dobrzy. Swoim życiem dają innym jak najlepszy przykład. To ci, którzy przestrzegają przykazań zapisanych na dwóch kamiennych tablicach. Żyją dla Boga, czczą Go poprzez modlitwę, uczynki miłosierdzia względem innych, chronią życie już od zarodka.

Didache i *List Barnaby* poruszają niezwykle aktualne problemy: ochronę człowieka od poczęcia; przypominają, że zabijanie dzieci, także już narodzonych, oraz pedofilia i pederastia były znane od zawsze i że tego czynić nie wolno. Ważnym problemem poruszonym w obu dziełach jest powrót do wróżb, astrologii, zaklęć itp., problem, który dotyka współczesnego człowieka, ponieważ wiek XXI to powrót neopogaństwa, era Wodnika, ideologia New Age. Bałwochwalstwo należy niszczyć od samego początku.

Droga śmierci to droga zupełnie przeciwna życiu. Ścieżka, którą kroczą wszyscy nienawidzący Boga i człowieka. Drogą szatana idą ludzie stosujący w codziennym postępowaniu anty-Dekalog. Autorzy piszą o niej, że jest to droga zła, pełna przekleństwa, śmierci wiecznej i kary. Podążają nią wszyscy ci, którzy nie wiedzą, jaka jest nagroda sprawiedliwości. To ci, którzy nie idą za dobrem, nie szukają sprawiedliwego sądu, nie wspierają wdów i sierot, czuwają nie z bojaźni Bożej, lecz by zło czynić⁹.

Kochają marność, źle mówią o innych, nie uznają swego Stwórcy, mordują dzieci, *odtrącają potrzebujących, uciskają udręczonych, adwokaci bogatych, niesprawiedliwi sędziowie ubogich, grzeszący pod każdym względem*, to wszyscy kochający kłamstwo, dwulicowość, podstęp.

Autor *Listu Barnaby* zwraca uwagę, aby poznać wszystko, co mówi Pismo Święte o woli Pana i według tego postępować. *Ten bowiem, kto to czyni, dostąpi chwały w królestwie Bożym, kto zaś wybierze drogę drugą, ten zginie razem ze swymi dziełami.*

⁹ *Pisma starochrześcijańskich pisarzy. Ojcowie Apostolscy*, przeł. A. Świderkówna, oprac. ks. W. Myszor, t. XLV, Warszawa 1990, s. 133.

Dlatego właśnie jest zmartwychwstanie, dlatego jest zaplata za wszystko. Na koniec dodaje: pozwólcie się pouczać Bogu, szukają, czego żąda Pan od was, abyście zostali uznani za wiernych w dniu sądu.

Ludzie, którzy wybiorą drogę życia, będą oglądać oblicze Boga. Bóg będzie świecił nad nimi i będą królować na wieki wieków... (por. Ap 22,4-5).

Zakończenie

Pisma Ojców Apostolskich – *Didache* i *List Barnaby* – zawierają wskazówki dotyczące ludzkiego postępowania. Mówią, co czynić, aby mieć życie wieczne i czego należy się wystrzegać. Dwie drogi stawiają przed nami jasny cel. Wybór zależy wyłącznie od człowieka. „Znaki” przy drodze, choć niezwykle czytelne, wprowadzają w pewne zakłopotanie, bo tutaj nie można być „letnim”. Jezus nie znosi połowiczności. Jasny cel, jasna sprawa, jasne reguły.

Droga doskonałości chrześcijańskiej, opisana przez Ojców Apostolskich, to droga, na której nie skrzywdzimy innego człowieka, nie obrazimy Boga, a przede wszystkim nie skrzywdzimy siebie, nie zniszczymy pięknego daru zadanego nam przez Stwórcę – człowieczeństwa przez wielkie „C”. Droga życia, która jest jasna, prosta, sensowna, może czasami trudna.

Droga śmierci – to ścieżka nienawiści, droga zła wybieranego przecież świadomie, na której wszystko można sobie „wykoślawić”, wytłumaczyć, tak jak nam się akurat podoba; zniszczyć, zdeptać, skopać miłość i człowieka.

Schemat dwóch dróg w życiu człowieka można przedstawić wizualnie za pomocą schodów. Ten, kto stara się iść drogą światła, zwrócony jest twarzą ku górze – w stronę Boga, a ten, kto odwraca się od Pana, cofa się w swoim rozwoju duchowym i zawraca z drogi wyznaczonej mu przez Stwórcę. „Kładę przed wami życie i śmierć, wybierajcie – mówi Bóg”. Każdy człowiek, wolny w swojej istocie, może drogą aniołów światłości dążyć do życia wiecznego, może wybrać również miernotę i skazać się na śmierć duchową, idąc drogą szatana.

Zostaliśmy powołani do życia z Bogiem, który z miłości do nas zgodził się na przelanie krwi Swego Jednorodzonego Syna. Droga życia nie jest łatwa, daje jednak satysfakcję i nadzieję. Wybór należy do człowieka.

*Szczęśliwy mąż,
który nie idzie za radą występnych,
nie wchodzi na drogę grzeszników,
lecz ma upodobanie w Prawie Pana,
nad Jego Prawem rozmyśla dniem i nocą.
[...] bo Pan uznaje drogę sprawiedliwych,
a droga występnych zaginie (Ps 1, 1–2; 6).*